

Eugen Simion

## O FABULĂ SWIFTIANĂ

**Cimitirul Buna-Vestire** a apărut în 1936 și, din motive probabil comerciale, autorul a acceptat sugestia editorului de a-l subintitula „roman”. Mai târziu, în ediția de **Scrieri** (vol. 10, 1965), mai aproape de stilul și substanța operei, „poem”. De un poem nu poate fi, totuși, vorba decât în sens general. Sensul că orice creație, indiferent de clasificările stabilite de estetică, este o proiecție individuală, un act liric, o confesiune directă sau indirectă, deci un poem. Pornind de la această înțelegere a genurilor literare, E. Lovinescu folosea terminologia retoricii clasice, vorbind, între altele, de „poezia epică urbană”, „poezia epică rurală” etc.

Realitatea este că **Cimitirul Buna-Vestire** nu-i un veritabil poem, nu-i nici un roman, cum l-au socotit mai toți criticii vremii. G. Călinescu își dă seama de această inadvertență și numește cartea (în **Istoria literaturii române**) un *basm* „în parte satiric, în parte serios vizionar”. Mai înainte, în cronică din „Adevărul literar și artistic” (31 mai 1936), vorbește și el de „un roman satiric”. Alți comentatori nu se arată preocupați de identitatea retorică a scrierii. Vladimir Streinu examinează lirismul fundamental, înfrățit cu „satira de îndoită derivație” și prelungirea ei în fantastic, ceea ce este exact. Pompiliu Constantinescu, atent ca întotdeauna la subtilitățile creației, îl socotește „cel mai frumos roman fantastic din literatura română” („Vremea”, 21 iunie 1936) și remarcă șarja grandioasă și apocaliptică, „frenezia aproape carnală” a limbajului, „sarcasmul swiftian”... În fine, Eugen Ionescu, demolator constant al poeziei argheziene, își schimbă părerea când este vorba de proză și laudă romanul de atmosferă fantastică, numindu-l, cu o intuiție sigură, „un pamflet spiritual și apocaliptic”.

Cronica tânărului rebel al criticii este, în epocă, printre cele mai aproape de substanța acestei epoci vizionare. Dacă până acum Arghezi nu întruchipa decât mitul (negativ) al versificatorului retoric, autoritar și antipatic, Arghezi zic, devine, acum, pentru tânărul iconoclast, un autor „extrem de actual spiritualicește, extrem de viu, de sensibil și participant [...] la marea transformare a lumii, la marele ei cataclism” („Facla”, 29 iunie 1936). Criticul nu pune în discuție formula epică ambiguă a cărții, o ia așa cum i se oferă („noul roman al domnului Arghezi”) și se arată interesat, cum s-a văzut mai sus, de substanța ei, remarcând sensurile creștine și sublimarea viziunii mistice în pamflet. Mai exact ar fi fost, poate, sublimarea pamfletului în simboluri mistice, dar, oricum i-ar zice, intuiția critică este bună. E. Lovinescu este mai reținut. „Satira macabră, cu sens obscur: rămân doar prețioasele pagini de felul vechilor „tablete”, apă tare de ironie și de umor forțat, în gen Swift” – scrie el în **Istoria literaturii române contemporane** (1937). Satira alege, într-adevăr, zonele macabrelui, dar se topește, în cele din urmă, într-o

viziune generală în care, așa cum s-a observat, fantasticul se unește cu liricul și metafizicul. Sensul acestei satire swiftiene nu-i, apoi, atât de îmbrobodit în fraze încât să nu fie înțeleas la lectură. Dacă i-am putea reproșa ceva autorului ar fi, dimpotrivă, excesul în caricatură, acumularea de cruzimi verbale, îngroșarea liniilor în portret. Este limpede, E. Lovinescu nu folosește, în acest caz, instrumentul critic cel mai potrivit pentru a judeca o proză care încalcă regulamentele și modelele...

\* \* \*

Revenind la structura „poemului”, trebuie precizat că este vorba de 68 de tablete, în bună parte autonome, opera unui caligraf impecabil și vizionar. Fiecare tabletă este, în sine, o mică, admirabilă capodoperă de limbă și de fantezie neagră. Când le citești la rând, observi că tema naratorului trece de la o tabletă la alta, asociind imaginația pamfletarului, inspirat și necruțător, cu subtilitățile caligrafului desăvârșit. Din acest punct de vedere, cartea este o capodoperă de stil, în sensul pe care Flaubert îl dădea termenului: „Stilul este atât *sub* cuvinte, cât și în cuvinte; este atât sufletul cât și carnea unei opere”. Deosebirea dintre cei doi scriitori este, totuși, esențială. Flaubert este de părere că un prozator nu are dreptul de a-și da părerea despre lucruri, el trebuie să imite vocația lui Dumnezeu, adică aceea *de a face și de a tăcea*. Arghezi, dimpotrivă, *nu tace* în frază și nu-și ignoră, nici un moment, personajele. Se năpustește pur și simplu asupra lor cu un potop de cuvinte trecute, cum va spune el în alt loc, prin sticlă pisată îmbibată cu otrăvuri fine. Aleg la întâmplare o scenă pe care, de regulă, prozatorii o înfățișează în nuanțe tragice: scena incinerării unui cadavru. Cadavruul unui dregător care cântărește „o tonă de slăniși împletite”. Ce urmează este un coșmar transcris în maniera unui sarcasm într-adevăr swiftian: „Violența și înjurătura sunt rugăciunile din urmă, pe care nu le-a citit preotul, rezervele hingherilor cremațiunii. Arderea se face primitiv și sălbatec, ca și cum familia și-ar lua mortul de picioare și l-ar împinge în vatra cu jar. Ochii pleznesc numaidecât, pielea se umflă și crapă ca un cojoc prea strâmt, uleiurile fiziologice ard cu flacără mare. Am scoborât în această bucătărie în care cadavruul, înainte de a face explozie s-a sculat în șezut. Carbonizat numai pe trei sferturi, mortul rezista la oase. Nu voiau să ardă fluierle picioarelor, brațele și coloana vertebrală. Ca să ușureze combustivitatea și să scoată la iveală ultima grăsime, măduvele, preoții ritului cenușei aduseră barele de fier, răngile, tăbărând cu ele pe oase, ca să le sfărâme. O luptă blestemată se încinse între pârghii și nefericitul schelet, care trebuia neapărat să-și dea toată spuza înainte de a fi scoborât cadavruul al doilea, al unui liber-cugetător.”

În acest stil sunt înfățișate toate scenele de existență

și celelalte, scenele din cimitir. *Un poem al dezmadulării*, cum ar zice Heliade Rădulescu, un vast poem al descompunerii materiei, un poem al grotescului enorm și înfricoșător, combinat cu imaginea sălbăticiii acestor hingheri ai morții, complet dezumanizați. Peste aceste fraze usturătoare, iuțite, bate vântul aspru al ideii de zădărnice. Întreaga carte este scrisă în trei registre: o viziune, întâi, enorm caricaturală a lumii sociale (cu portretele remarcabile și pamflete ce se pierd într-o proză de un fantastic întunecat), un lirism, apoi, al negativităților grele, masive din univers, și în al treilea rând, notele citate se convertesc, printr-un limbaj lucrat dumnezeiesc (vreau să spun: cu finețe și exactitate), într-o viziune metafizică nedeslușită a resuscitării; o viziune care se inspiră din Apocalipsă, dar transcede elementele biblice. Nota păgână, argheziană, este coplesitoare. Ea ține mereu metafizicul în apropierea derizoriului și absurdului existențial. O „pâclă totalizatoare“, cum îi zice naratorul, acoperă scenele de coșmar și portretele care acumulează întortocheate complicități.

Cele 68 de tablete sunt distribuite în trei părți în funcție de obiectul (mediu) predilect: lumea din afară (socială, politică, morală), lumea tăcută a cimitirului (cu morții și vii care-i vizitează) și, la urmă, într-o zonă indecisă, lumea comună peste care năvălesc, ca o imensă oaste de strigoi, cei ridicați din morminte. Arghezi este în toate situațiile inspirat, limbajul este strâns și atingător, satira bate spre absurd și, din loc în loc, satira cedează locul unui poem luminos și profund (lumina cimitirului sau portretul adolescentelor!). Există un fir epic în acest poem vizionar, dar el nu este esențial și nu determină creația din interior. Rolul epicii este să adune, ca firul de ață, mărgelile acestor tablete excepționale, înrămate, fiecare în parte, ca niște gravuri și expuse pe perete. Intriga este simplă și, de la un punct, previzibilă: Unanian, zis Gulică, este un tânăr intelectual care, după lungi amânări, își trece doctoratul într-o disciplină umanistă și așteaptă ca nașul său, Ministru, să-i ofere un post corespunzător. Nașul îi aduce însă de două ori pe an câte o cutie de bomboane și-l duce, în privința postului, cu vorba. Unanian este însurat cu Matilda, femeie aprigă și frumoasă, are mai mulți copii și mai așteaptă altul, în fine, tânărul doctor scrie cărțile Ministrului și solicită nu răsplata jertfei patriotice, ci un sprijin minim pentru a căpăta o slujbă. Ministrul îi oferă, în cele din urmă, postul de intendent la Cimitirul Buna-Vestire. Doctorul în umanoare acceptă pentru că nu are încotro, spre disperarea nevastei care visa, evident, altă carieră intelectuală de la cel cu care se însoțise...

Unanian observă atent noul mediu în care intră și notează (în fine, nu el, personajul, ci naratorul din spatele lui) modelul în care, în preajma morții, continuă nebuniile, zădărniciile și comediile lumii din afară. Avocatul Doda vrea pentru soția lui, moartă de mult, „flori mai potrivite“, ulei de măsline pentru candelă (ulei „numai franțuzesc“), și, în genere, vrea numai lucruri scumpe. „Nu mă uit la preț – spune el intendentului Unanian – vreau ca soția mea să aibă ce-i trebuie“. A avea ce-i trebuie pentru un mort este un lucru absurd. Dar absurdul este elementul pe care îl speculează prozatorul. Același avocat Doda dorește ca lumânările să fie de ceară curată, fără parafină,



Eugen Simion. Foto: Ion Cucu

iar colivele să fie făcute din grâu arnăut, cu nuci și multe confeturi dulci. Ca să fie sigur că uleiul franțuzesc nu va fi substituit, avocatul aduce două bidoane, unul pentru intendent, altul pentru candela de la mormântul soției. Un medic își conduce fostul pacient spre cimitir și se plânge că i-a rămas dator cu o sută optzeci de mii de lei. Deviza lui este „să ceri mult, să perii bolnavul, să înspăimânti familia“. O doamnă vizitează des cimitirul și aspiră să devină spălătoare de cadavre. Bucuria ei e să participe la înmormântări. Are ochii „imposibil de verzi“, este elegantă, vine la cimitir în limuzină și, după cât se pare, este pianistă. Acest personaj straniu a mai intrat în literatură (în romanul, de nu mă înșel, al lui Ion Vineanu). Memorialiștii vorbesc de o celebră Mica (?), soția sau țiitoarea lui Bogdan-Pitești, o frumusețe celebră ce ispitise și pe tânărul Mateiu Caragiale, o femeie fatală căzută la bătrânețe în această manie macabră. Arghezi o prezintă, de va fi pornit de la același prototip, în altă fază a existenței. Palida, eleganta spălătoare de cadavre pare un frumos demon romantic feminin rățacit prin cimitirele bucureștene: „Nu mai văzusem din apropiere pe strania vizitatoare, și detaliile luxului ei ales m-au izbit. Totul era pe ea scump și căutat, și palidității obrazului ei, tăiat de o suviță de păr, aruncată din mijlocul frunții, pe subt pălăria de catifea cărămizie, peste un ochi, îi corespundeau licăririle unui șal de blană bogată, cu spicul zbârlit. Mănușile de piele mată se împărecheau cu pantofii din aceeași calitate, de căprioară, și piciorul ei cu mâna. Ochii erau excepțional de verzi, de verdele frunzei noi de popușoi,

și lumina lor umplea pleoapele cu vastă pată rotundă de smarald. Dacă n-ar fi trăit evident și nu s-ar fi mișcat și sucit între genele îmbelșugate, aș fi crezut că sunt ochii unei divinități naive budiste, de aur și zmalț. Nu mă puteam uita decât pe furis înlăuntrul lor cu admirație și paradoxal și spaimă.“

Demonul frumos și paradoxal este, totuși, un accident în tabloul arghezian plin de figuri de spaimă. Spaima se întovărășește, uneori, cu mila. O bătrână crește acasă flori pe care le aduce periodic fiului ei, mort de multă vreme. Ea face cu mare grijă toaleta mormântului și își chestionează fiul în acești termeni: „la spune, lancule mamă, ce-ai mai făcut?... Ai fost cuminte, n-ai supărat pe Maica Domnului?... Cum să supere el pe Sfânta?“ Lumea de dincolo este pentru ea organizată după legi stricte, ca acelea de pe pământ. Și-a trimis înainte soțul și băiatul și este sigură că va fi întâmpinată de ei la poarta Raiului... Prozatorul respectă această superstiție, n-o ia în râs, portretul este lucrat în culori îngăduitoare. Mărgărita, servitoarea familiei Unanian, este cam slabă de minte, superstițioasă și, în privința terapiei, ea urmează o farmacopee primitivă. O farmacopee „de dihor și scroafă“ – zice autorul. Și, ca să fie convingător, dă exemple: „Fumul de cârpă arsă e bun de gingii, cerneala violetă vindecă de crampe, măslinile pisate cu sămburi cu tot, dezumflă. Cine vrea să se împlinească, să bea untdelemn, și oricine slăbește dacă ia otet. Mărgărita are geniu medical și intuiția răului ascuns. De câte ori te doare ceva, ea dă un sfat, documentat cu un popă care suferea de picioare, cu o verișoară care trăgea să moară, cu un nepot care uitase să vorbească din pricina uimelor, ajunse, din umflătură în umflătură, de la beregată până la gură. Dacă mijloacele ei științifice nu prind, însemnează că bolnavul e vătămat mai adânc decât priceperile omenești, și anume rămâne numai maslul la biserică; ori scapă îndată, ori, Doamne ferește, te ia Dumnezeu. Cel care moare nu mai are zile. Știe o femeie de la Obor, care descântă de brâncă și scrântitură, și la Cuțitul de Argint e o armeană: asta vindecă de surpare și de sfrinție cu același medicament: noroi de tocilă, frământat în rachiu de drojdie sau ridichi plămădite cu buruieni. Simptomele Mărgăritii sunt: bubele dulci, lipsa de poftă de mâncare, încuierea, zăprala, ameșelile de-a-n picioare, lipsa de chief, apucarea cu căscatul și somnul, moțâiala, țiuitul urechilor și veninul, care trebuia dat afară. Dacă pofteste să mănânce tencuială, femeia în patru luni face băiat. Și nici bolile, afară de cele boierești, nu sunt prea numeroase: aplecăciunea, apa la picioare, la plămâni și la cap, și apa neagră, precum și buba de aceeaș culoare, o bubă foarte rea. Aprinderea e după mădular, deochiul poate să ducă până la deces, abuba, ulciorul, sperietura și negul. Poate că a mai uitat ceva, însă fără multă însemnătate. Puroiului îi zice materie, ca mătăsii, și, din știința acceptată de ea, Mărgărita n-a putut să adopte decât sarea amară, foarte bună de trânji, și un dezinfectant puturos, căruia îi zice aținfelnic: mai bine lipsă. Copiii se vindecă de orice cu un cărbune stins într-un pahar cu apă. Mare loc ține în sănătate scuipatul, dacă te-ai putea linge ca un câine. Dar nu poți ajunge peste tot, ca el. Cel mai puțin calificat să caute de bolnav e doftorul: nu te dai

pe mâna lui. Doctorul nu știe nimic și se preface că știe toate. Dă-l în... Acu era să mai zic ceva! E un spițer pe Calea Moșilor, mai bun decât o sută de doctori, și care știe să te puie pe picioare cu alifii, cu picături și prafuri. De hapuri și buline să te ferești. Spițerul din Calea Moșilor, dacă te duci la el, cere-i să-ți dea doctorii în hârtie albastră: numai alea sunt bune“.

Nu se poate închipui o medicină mai bună și o strategie terapeutică mai fantezistă. Mărgărita crede cu ardoare în aceste leacuri și, pentru orice împotrivire, are răspuns. Când îi apare un buboi pe nas, femeia se unge cu ceva ce pute groaznic. Alarmat, intendentul cercetează cauzele și descoperă sursele. Întrebată cu ce s-a uns, Mărgărita răspunde inocentă: „cu ce mănâncă câinii“. Și, ca să amelioreze impresia dezastruoasă, adaugă: „n-a fost de la mine, a fost de la cucoana“... Mărgărita are și gusturi estetice. Ea adoră solemnitățile, costumele de gală, nasturii lucitori, ceremoniile de orice fel. Când se anunță o ceremonie funebră cu ciocli îmbrăcați în costume pompoase, terapeuta naturistă lasă totul baltă și aleargă în calea ei. Când cioclii se deghizează, dezbrăcând veșmintele cu tinichele lucitoare, Mărgărita este profund decepționată.

Sunt în mitologia negativă argheziană și personaje mai bine sincronizate cu spiritul vremii. Un individ bun de gură, dl Niculeț, vrea să-și vândă mormântul și, pentru a fi mai elocvent, laudă calitatea pietrei, a literelor în aur de 14 carate, plasamentul în zona centrală etc. Cumpărătorul, dl Petcu, este reticent, nu-i place piatra (prea veche), nu admite coroana de piatră (este dintr-o singură bucată), nu admite sensul filosofic al inscripției pe mormânt... Dl Niculeț nu se lasă, repornește motoarele retoricii funerare, aduce argumente noi, în fine, repune pe tapet problema situării mormântului într-o societate aleasă de defuncți: „Nu există mormânt – zice el – mai bine situat ca al meu, orice mi-ați spune dumneavoastră, zise domnul Niculeț. Am vecinătățile cele mai alese. Sunt între un director de bancă, un senator, un profesor de logică. Al patrulea mormânt din dreapta este al unei actrițe... Nu se poate societate mai bună. De fapt este ceea ce m-a atras. Persoane cunoscute și cu reputație bună. M-am interesat. La litera O aveți vecin un escroc. Nu face! Poate că asta ar mai merge. La nord ați fi vecin cu un mare fabricant de conserve... L-am cunoscut. Nu era mai mare fabricant decât mincinos! Un fanfaron... Și asta e altfel de afacere. Mormântul e al unui speculant, pe când al meu e un mormânt sincer și cinstit. Eu nu sunt samsar de gropi, ca proprietarul de acolo... Cunosc... Lucrează cu o societate și ia mormintele pe nume fictive... De ce credeți că s-au urcat prețurile?“ În cele din urmă, afacerea se încheie și dl Petcu, noul proprietar, este satisfăcut. „E cea mai frumoasă zi din viața mea“, mărturisește el intendentului.

Acesta din urmă înregistrează și alte strategii și alte personaje în regatul tăcerii. Doamna Doancea și-a îngropat în zece ani cinci bărbați. Este scundă, voinică și vioaie, are carnea tare și este bine spălată. Înainte de a se căsători, face cercetări amănunțite (leafa, pensia, betesugurile bărbatului, stadiul bolii), calculează, și apoi, trece la acțiune. Reciclează costumele, papucii bărbatului

decedat, alternează voalul de văduvă cu voalul de mireasă. Azi sosește la cimitir cu al șaselea bărbat la braț pentru a vizita cinci morminte. „Asta comportă sens“, observă șiret naratorul.

Peste acest tărâm al dezolării agresat de moravurile extravagante ale vizitatorilor coboară lumina lăptoasă a toamnei. Cimitirul pare, atunci, o anticameră a Raiului. Argezi prinde nuanțele acestei culori sublime și triste. Reveria lirică ia locul, acum, caricaturii și desenului apocaliptic: „Lumina e astăzi atât de frumoasă, încât vasta-i sonoritate torentială târăște și cimitirul într-un peizaj nou, care nu mai seamănă cu realitatea. Țara morților capătă consistența abstractă a unei priveliști prin telescop. Crucile, statuile, templele mici, închinat unei făpturi care mai există mai mult în nedumerire decât în aduce-re-a-minte, se zăresc prin vaporozitatea dulce a toamnei ca printr-o apă lină, dezvelite de nămolul de azur al unei mări, pitiță într-un golf. Frunzele galbene alunecă rare din arbori, ca niște pești de aur șovăitori în plutire. Le prinzi cu mâna întinsă în scoborârea lor înceată, ca un dar trimis de aceeași lumină, care le-a crescut din muguri până la cădere, și moartea frunzelor se întâlnește cu moartea oamenilor ascunși dedesubtul plăcilor de piatră, risipite pe câteva sute de hectare; cărți cu cheatori încă nedescifrate și răsfoite numai cu degetul, tot de piatră, al singurului lor cititor, Diavolul Sfinxul. Ca o pasăre adormită-ntr-un picior, crizantema străjuiește fiecare mormânt, și floarea ei de pene și fulgi se repetă în culorile palide ale mătășii. Toate flori târzii ale lanului sunt de față, amestecate cu plantele care și-au pierdut și mireasma de mult.“

Aceste treceri bruște de la o viziune la alta eliberează energiile negative ale discursului și oferă o pauză (o pauză de respirație) cititorului încântat și, totodată, înfricoșat de această excepțională pictură. O pictură în care găsim toate nuanțele negrului. În partea întâi, aceea care prinde tipologia și moravurile societății, seria pamfletelor, a scenelor coșmardești și a momentelor unei corupții generalizate este impresionantă. Aici geniul verbal al lui Argezi se arată a fi foarte productiv. Și, ca totdeauna, inspirat. Caligraful lucrează, cum am precizat deja, bucată cu bucată, portret după alt portret, cu râvnă și temeinicie, gospodărește. Introduce în tabletă, când trebuie, cuvinte și vocabule „cu tocul înalt“ și trage linii scurte și dure când e să schițeze un personaj satiric. Personajul simbolizează, de regulă, o cădere a spiritului, un beteșug corporal, un viciu detestabil. O doamnă din lumea bună, soție de ampolaiat superior, trăiește pe rând cu toate autoritățile ministeriale, rolul ei este să întrețină slujba bărbatului, să mijlocească funcții grase în administrația guvernamentală. Se supune, pentru aceasta, unui exercițiu odios de prostituare: „A făcut să-i tremure în brațe ființele scheletice, cuprinse de voluptăți de morgă și de mormânt, fără scârbă evidentă, oferindu-se pasiunilor cadaverice și babalâcilor refuzați de toate femeile, cu un entuziasm calculat. Și-a dat tinerețea fierbinte moșnegilor răscoliți de un medicament și îmbătați de potențe fictive; a participat la abjectele lor cotrobăiri, i-a asistat căzând în pat, cuprinși de un sughiț de agonie și horcăind lângă oala de noapte, cu limba băloasă, pe un covor. Le-a scos

din înghițitoare gingiile de cauciuc cu dinți și măsele false, cu care se înecau în momentul spasmului artificial ce le scutura mădularele. I-a simțit urinând, în loc de alt rezultat, la finalurile care confundau o funcțiune cu alta, substituite. Tinerele-i înmuguriri au fost rumegate și morfolite de buzele bătrâne și de fălcile dezarticulate. Au pipăit-o toate stricăciunile, și ea le-a acceptat pe toate, supusă capriciului dement și febrei extravagante, plătită în autorizații și exclusivități.“

Ca să capeți un post bun, trebuie să te recomande doamna în chestiune. Competența ei se întinde de la parlament la universitate. Deputatul Pilaf este zgârcit și pentru a nu cheltui, poartă de șase ierni aceiași șoșoni de damă încheiați, cochet, cu panglici și fundă. Îi plac femeile și, când vede una frumoasă, intră în stare de agitație. Vânează văduvele bogate și se mulțumește cu damele permissive de mahala. Prozatorul prinde un subiect generos și-l exploatează cum trebuie: „Avar ca o găină, el e erotic ca iepurele de casă și ca broasca, și ar fugi prin lume împărechiat, ca muștele care zboară lipite câte două pe la nasul lui ascuțit de șobolan delicat. Mintea lui poluează femeile cu un ochi lipitor, bolnav de obsesia punctului dinăuntru, dar lichelismul sufletesc împiedicăndu-l să poată da mai mult unei femei decât formula hotelului, cuceririle lui sunt limitate la femeia de condiție servilă, pornind de la o slujnică până la dactilografa provenită dintre fetele de bombonerie. Demagogia lui sexuală se satisface relativ ieftin, pe cale de combinații, în care intră două curse de tramvai, o prăjitură și o baie de clasa a II-a la un local, unde se fac două lucruri odată, pe un singur preț, fângăduiala evoluției către fix lunar rămânând în cont deschis. În speranța unui supliment de leafă, sau a unei schimbări de situație, Pilaf se bucură de grațiile Evei, în serie, și dă tot ce are în testicul, ca un cotoi pasional. Seara mănâncă la una din mătuși, cu poftă, și mai cere o dată din fiecă fel de bucate, – și bea și vin, un articol obișnuit în familie numai cu eticheta «de vânzare», în sticle.“

Remarcabilă este, aici și mai în toate tabletele, invenția verbală. Argezi are o uriașă capacitate de a numi, de o sută de ori, în nuanțe diferite, aceeași meteahnă a trupului sau aceeași patimă neînfrănată. Nu evită scenele delicate. Un profesor are o nepoată pe care nu reușește să o mărite. Candidații, recrutați dintre studenții profesorului, sunt introduși în casă, ademeniți, puși să rămână în compania nepoatei, dar tinerii savanți rămân inerti și, în cele din urmă, fug. Nepoata în discuție este urâtă și toate tertipurile ei dau greș. Mai experimentat și mai puțin politicoș, un latinist se împreună cu servitoarea casei, o olteancă neagră cu gura „ca o pecete de ceară roșie“. Vigilentă, nepoata cultă asistă înfiorată la această „secundă de junglă“, cum notează autorul. Ce urmează este o scenă de streche colectivă. O acuplare în trei, cu sugestii pe care poetul le formulase, deja, în *Rada* și *Tinca*. Ce-i curios este faptul că, întocmai ca în poemele citate, prozatorul evită accentele de vulgaritate și de satiră distrugătoare. Uluit, ușor rușinat (nu atât de tare încât să evite însă amănuntele specifice; delicatetea prozatorului este să le transfere în metafore sugestive și aburoase!), pamfletarul se resemnează în fața exploziei simțurilor

tinere. O notă îngăduitoare de lirism se strecoară și în frazele care înfățișează isteria sexuală a fetei bătrâne. „Voyeuristă“, ea se supune cu ardoare unui exercițiu de bestialitate sexuală. O rază de lumină coboară la urmă pe fața ei inestetică și pofticioasă.

Pamfletarul își revine însă repede din această stare de înțelegere a bucuriilor trupești elementare. Ce urmează este un infern. Un infern al injustiției, păcatului și demagogiei. Arghezi scrie un vast poem hucolian, cu accente – cum s-a precizat – swiftiene, al răului social. O viziune grotescă nemaipomenită a unei lumi putrede în toate compartimentele ei, de la amor la biserică. Comparația cu Leon Bloy, făcută de Pompiliu Constantinescu, este numai în parte acceptabilă. Viziunea răului generalizat este la Arghezi subminată de o imensă ipocrizie socială. Un rău corupt, de putem spune astfel, un rău dublat, în toate aspectele, de o joasă impostură. Nimic nu-i pur în această viziune, nici frenezia sexuală, nici remușcarea. Avocatul Doda care cumpără flori scumpe și ulei franțuzesc de cea mai bună calitate pentru a omagia soția dispărută o bătea, o bătea pe când era vie, în fiecare zi. Profesorii care acordă doctoratul lui Unanian, într-o ceremonie lugubră, sunt niște impostori cu titluri superioare. Ei lucrează cu negri și-și recrutează asistenții în funcție de interesele familiei. Doi directori din minister (**Principiul Uscat și Principiul Durdului**) se urăsc sincer și se răz-bună reciproc. Ce recomandă unul sapă celălalt, cum zice prozatorul, „unul urmărește săritura tigrului din spate, celălalt drumul întortocheat al nevăstuicii“...

Un magistrat caricaturist concurează cu un latinist caricaturist. Ei se detestă, bineînțeles, cu cordialitate și caută, umăr la umăr, să intre în grația ministrului. Ministrul este, prin definiție, prost și corupt, putem spune: un fanatic corupt. Arma lui de atac este demagogia. Demagogia, înainte de orice, a promisiunii... Cele două valori în care crede neclintit ministrul lui Gulică sunt „portofoliul și autoritatea“.

Se profilează, astfel, în **Cimitirul Buna-Vestire**, o țară imaginară, o țară în care toate sunt bălțate și impure. O lume pe dos, instalată în viciu și murdărie. Nu-i lumea lui Mitică (afabilă, petrecăreață, trăncănitore, cu o notă de filosofie în fața ideii de zădărnici a existenței, suportabilă în cele din urmă), ci o lume à rebours, o lume în care toate valorile sunt falsificate și toate destinele se împlinesc sau eșuează într-un grotesc absolut...

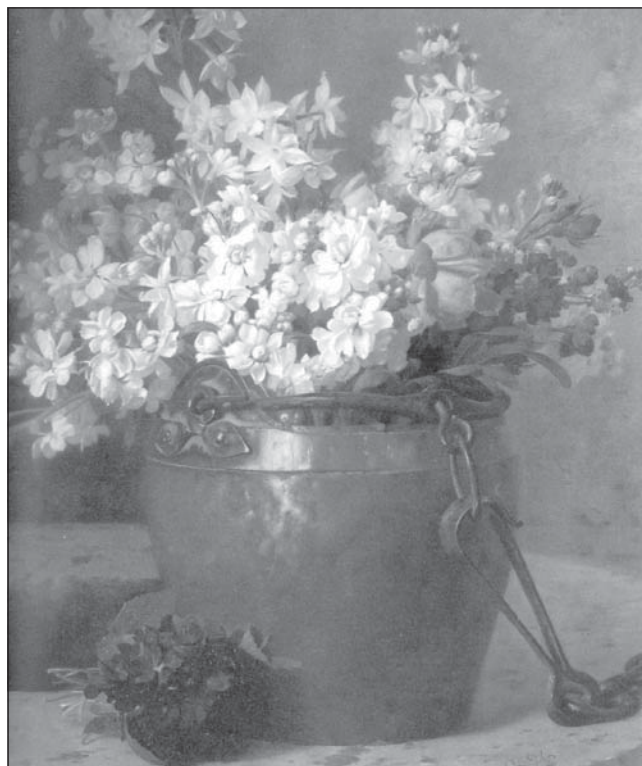
Când a apărut cartea, criticii literari au semnalat faptul că Arghezi pleacă, în această mitologie răsturnată, preponderent negativă, de la unele prototipuri contemporane. Azi, asemenea trimiteri, aluzii, analogii și-au pierdut completamente urma. N-au rămas decât desenele care, repet, au o pronunțată notă fantastică. Un fantastic, violent polemic, specific arghezian. Specific prin aglomerarea de negativități și prin caracterul lui, așa zice, superior artistic, lucrat la rece, cu maximă migală și desăvârșită pricepere.

\* \* \*

Viziunii pamfletare îi este substituită în partea a treia a acestei fabule vitriolante o viziune, dacă nu explicit metafizică, o viziune, oricum, în care pătrunde, destabilizator, miracolul biblic. Polițiștii arestează într-o zi doi

indivizi suspecti care pretind că au murit cu două secole în urmă. Cazurile de înviere se înmulțesc și, speriate, autoritățile creează un consiliu care să judece pe inculpați. Prezent în acest conclav, Unanian asistă la dezbateri aprinse între procurori și reprezentanții bisericii și la procesul unor indivizi care se cheamă Eminescu, Cantemir, Alexandru cel Bun etc... Ipoteză absurdă urmărită în implicațiile ei cotidiene. Biserica respinge vehement miracolul învierii, zicând că nu-i timpul, n-au apărut semnele prevestitoare divine, procurorul încearcă să aplice reglementar codul penal, „înviații“ – tot mai numeroși – încep să ocupe țara viilor, în fine, armata trage în umbrele ieșite din cimitirele patriei și gloantele n-au efect. Arghezi înfățișează, repet, cu minuție acest mic apocalips, atent la reacțiile autorităților lumesti. G. Călinescu crede că poetul a fost inspirat de cazul de la Maglavit (revelațiile ciobanului Petrarhe Lupu), poate, nu suntem siguri. Sigur este faptul că ficțiunea argheziană atacă o mare, coplesitoare temă (tema „lumii de apoi“, tema învierii morților) cu foarte puține argumente livrești. Într-un loc autorul trimite la **Biblie** și la Apocalips, dar tot el spune că temele sale sunt „de peste **Biblie** și Apocalips“... Prozatorul schimbă, aici, accentele scriiturii. În locul „harului scârbei“, cum zice într-un rând, se exprimă, acum, un har mai complex în care intră și o nuanță de spaimă și sfîntenie.

Miracolul învierii naște, la început, neîncredere, apoi provoacă o explozie a superstițiilor, pentru ca, după o vreme, o boală generală să cuprindă pe toți. Un fel de moarte a sufletului asociată cu un sentiment de inconsistență și zădărnici a lumii. Fabula se încheie într-un poem formidabil al morții cosmice, poem din sfera



Alexandre-Jules Gamba de Preydour –  
**Flowers on Curbstone of a Well**

Henry Matisse – *Vase of Sunflowers*

*psalmilor*, transcris aici într-o pagină epică memorabilă: „La învierea morților adevărul este că nimeni nu mai are încredere în chemarea și nici în drepturile lui. Judecătorul se îndoiește de judecata ce-o face, gânditorul de gândul ce-l gândește, temnicerul nu știe ce ține închis în temnița lui. Mai marii dau porunci pe care le iau înapoi, și porunca, începută cu glasul plin, sfârșește șoptită. Stăpânii nu mai țin la stăpânirea lor, și slugile și-au pierdut ascultarea. Jură un om legiuit și tremură; mâna nu mai ajută jurământului să se reazime pe cruce, alunecă pe rânile răstignitului: i se pare că rânile ea i le-a făcut. Îi pare fiecăruia rău de hotărârea pe care abia o ia, și ducerea la capăt a unui lucru hotărât e o suferință. Pedepsa e o remușcare. Judecățile osândesc după legi pe care le-au făcut oamenii tari și pe care ele nu mai știu să le înțeleagă. Și-a prins bărbatul nevasta cu prietenul: îl iartă; cu stăpânul: primește; cu simbriașul: nu vede. S-a știrbit marginea tuturor paharelor vieții, s-a pitit trestia și s-a chirchit, se-nconvoaie sulița, ruginită, din părete. Adevărul leapădă sabia, dreptatea o refuză. Unde sunt războinicii? Șșst! Sufletul a murit, umblați în vârful picioarelor; trecem prin camera lui de mort, prin cimitirul lui. Ai auzit cum se desfac și gândurile și cum se răscoace și miezul cuvintelor? Uite-le cum fug și gândurile și cuvintele și credințele, împleticite și val vârtej, ca o gloată de gângăanii. Unde-i gândul meu, unde-i credința mea, unde-i bărbăția mea? Au murit. Aruncă-ți cârjile și umblă! Nu cred că se va putea. Îmi trebuie un om să mă scoale. Scoală-mă tu. Aș fi bucuros să fiu sculat de jos cu biciul. Dați-ne bice!”

Fabula argheziană are și o încheiere mai lumească: procurorul care judecă pe inculpați (înviații), suspicios prin natura profesiei lui, descoperă că trebuie să judece toată istoria țării și să-i bage pe toți viii și pe toți morții la pușcărie. De pe crucea de pe masa judecății, Iisus confirmă miracolul și, după această revelație, procurorul fuge în mulțimea cuprinsă de delir... Discursul apocaliptic se termină, astfel, într-o nedeterminare calculată, ca de altfel

toate poemele religioase ale lui Arghezi. Și, la drept vorbind, cum s-ar putea încheia o carte în care este vorba de învierea morților și de judecata de apoi realizată, atenție, nu de o instanță divină, ci de niște indivizi neîncrezători în miracolele promise de cărțile sfinte?

\* \* \*

Pornit, repet, ca o colecție de pamflete (rod bogat, strălucit al „harului scârbei“), poemul *Cimitirul Buna-Vestire* cuprinde, din loc în loc, fragmente în care tema zădărnicii și a nimicului e tratată de Arghezi nu ca un moralist, ci dintr-o perspectivă mai degrabă poetică și biblică. Unanian nu este un filosof, este doar un intelectual refractar care nu acceptă ca toți demagogii lumii „să facă baie din picioare în sufletul său“. Vecinătatea morții îi dă o lecție de viață și-i întărește o filosofie de existență. Ea se bazează pe ideea că omul trebuie să se lepede de trufie și să se bizuie pe bunătate și iubire. Este morala creștină tradusă de Arghezi în termenii scriiturii sale: „Râvna să-ți fie măsurată, îndată ce trece peste datorii tale în drepturile vecinului tău; leapădă mândria rușinoasă ca pe un șarpe pe care l-ai înghițit. Scapă-te de limbricul sufletesc al trufiei. Și învață-te să nu ai nici un drept care să-ți dea îndrăzneală să-ți muți îngrădirea dincolo de insul tău. Și învață și pe alții să știe lucrul mic și neînvățat, că omul e mai puțin decât o frunză și că numai putregaiul lui e mai mare și mai greu. Dacă gingășia e fără urmare, dacă inteligența nu poate să ajute, dacă dragostea și bunătatea nu sunt în stare să îmbrățișeze și să mântuiască, egale în puterea lor cu slăbiciunea păcatului; în schimb, emanațiile unui singur cadavru simțit numai cu mirosul poate să impresioneze mai mult decât o sută de mari înțelepți, urmăriți cu mintea și cu însuflețirea. Și cutremurul să-ți aducă aminte, ori de câte ori ostenești și-ți pierzi răbdarea, că atunci când nu mai poți răbda, că atunci când nu mai poți ierta să fii mâna altuia ca o nuia de trestie și ca un număr nesocotit, că și tu poți face cutremure după voie.“ Morala sugerează, de fapt, un mic, strălucitor poem pascalian despre frunza care trebuie să domine fragilitatea și putregaiul ei.

\* \* \*

N-aș vrea să închei aceste scurte comentarii fără a spune un cuvânt despre scriitura argheziană. Ea este, în fond, esențială în această fabulă satirică, roman fantastic, adițiune de tablete swiftiene, poem vizionar, cum vrem să-i spunem. O scriitură strânsă, armonioasă, cu cruzimi, iuțeli verbale bine documentate și impecabil montate în fraza care curge după un ritm specific. Nimic nu s-a învechit în aceste propoziții în care metafora gingașă se unește cu metafora coșmardescă. Este geniul lui Arghezi de a pune în armonie aceste incompatibilități. Nu-i o proză ușoară, nu se citește repede și, lipită de o intrigă senzațională, produce lectorului superficial un sentiment de sațietate după un anumit număr de pagini. Reacție de om necultivat, incapabil să înțeleagă subtilitățile acestei parabole complexe în care tema apocalipsului este tratată, cum am zis, de un caligraf care cunoaște toate viclesugurile limbajului. Se produce, astfel, o paradoxală tensiune între materiile explozive din interiorul propoziției și strălucirea și perfecțiunea maiestooasă de la suprafața ei. Lava capătă, astfel, forme estetice seducătoare.